

نگاهی دیگر به مشاغل و هویت مردم مشهد

(۱)

روحانیون و صاحبان القاب و مشاغل مذهبی و آموزشی*

- ۱- امام جمعه ۱ نفر/ حاجی میرزا هدایت‌الله، ردیف ۸ محله سراب.
- ۲- پیشنماز ۳۷ نفر/ ردیفهای ۹ تا ۲۲ و ۲۴ تا ۲۶ و ۲۲۴، ۹۰۳ و ۹۸۹ محله سراب / ردیفهای ۵۱، ۲۵۶، ۳۵۹، ۷۷۷ و ۹۸۴ محله سرشور / ردیف ۳۶۲ محله عیدگاه / ردیفهای ۷۶، ۱۳۳۶ و ۱۵۶۸ محله پایین خیابان / ردیفهای ۶۲، ۲۲۲، ۲۶۴، ۱۰۴۲، ۱۱۳۲، ۱۲۷۴ و ۱۴۲۹ محله نوغان / و ردیفهای ۷۱۰ و ۸۶۳ محله بالاخیابان.
- ۳- مجتهد ۳ نفر / به نامهای حاجی میرزا نصرالله، ردیف ۴ محله سراب / حاجی شیخ عبدالرحیم، ردیف ۵ محله سراب، و آقا میرزا احمد، ردیف ۵ همان محله.
- ۴- مُدْرِس ۱ نفر / به نام ملا عبدالرحمان، ردیف ۱۰۶۶ محله سراب.
- ۵- علیم ۱ نفر / به نام آقا میرزا علی نقی، ردیف ۱۲۸۴ محله عیدگاه.

- ۶- خطیب ۴ نفر / حاجی عبدالجواد، خطیب آستانه، ردیف ۳۳۶ محله عیدگاه / ملا حاجی حسن ردیف ۲۳ و ملا عبدالؤمن ردیف ۳۰ محله پایین خیابان (خطیب آستانه) / مرحوم میرزا ابوالحسن، خطیب و هم حافظ، ردیف ۹۶۳ محله نوغان.

* برای شناسایی بیشتر این افراد بنگرید به فصل «هویت و ترکیب طبقاتی ... محلات ششگانه» ذیل «افراد متشخص و قابل شناسایی» محلات مربوط.

- ۷- واعظ ۵ نفر / ردیف ۱۰۲۴ محله سراب / ردیفهای ۶۳۳ و ۱۰۹۵ سرشور / ردیف ۱۰۷۹ عیدگاه / و ردیف ۱۱۸۷ پایین خیابان.
- ۸- روضه‌خوان ۵۲ نفر / در محلات ششگانه شهر.
- ۹- طلبه ۱۵۳ نفر / در محلات ششگانه شهر.
- ۱۰- مکتب‌دار ۹ نفر / ردیفهای ۷۰، ۳۵۷ و ۴۰۸ سرشور / در محله عیدگاه ۱ نفر / ردیفهای ۴۴۲ و ۷۹۱ محله نوغان / و ردیفهای ۱۴۶، ۸۱۰ و ۸۲۳ محله بالاخیابان.
- ۱۱- صدرالعلماء ۱ نفر / حاجی میرزا آقا، ردیف ۱۱۴۷ سراب.
- ۱۲- سلطان العلماء ۱ نفر / ردیف ۱۲۱۷ محله سراب.
- ۱۳- نظام العلماء ۱ نفر / ردیف ۳۲۶ (رعیت و شالفروش).

جمع ۲۶۹ نفر / برابر با ۳/۵۱ درصد از کل خانوار شهر

(۲)

مشاغل زیارتی و آیینی

- ۱- زیارت‌نامه خوان ۵۳ نفر / ردیفهای ۹۴۴، ۹۴۷، ۹۵۷ محله سراب (آزاد) و ردیف ۵۳۳ (آستانه‌ای) / ۱۳ نفر ردیفهای ۷۲، ۱۱۰، ۸۰۴، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۸۷، ۸۹۱، ۸۹۲، ۹۰۴، ۹۷۳ و ۹۸۷ محله سرشور، آستانه‌ای / ردیفهای ۴۷، ۵۸، ۸۲۹ و ۹۷۷ عیدگاه، آستانه‌ای / ۱۴ نفر در محله پایین خیابان / ۱۶ نفر در محله نوغان / و ۲ نفر در محله بالاخیابان.
- ۲- چاوش ۹ نفر / ردیف ۱۱۵۲ محله سراب / ردیفهای ۱۳۱، ۱۲۵، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۵ و ۳۸۹ محله عیدگاه / ردیف ۵۶۹ پایین خیابان / و ۱ نفر در عیدگاه.

- ۶- کاتب ۲ نفر / حاجی عبدالمجید، ردیف ۱۱۸۳ سراب / و ردیف ۱۱۲۱ نوغان.
- ۷- کاغذ فروش ۱ نفر / الله وردی میرزا، نادرشاهی، ردیف ۸۰۵ سراب.
- ۸- کتابفروش ۴ نفر / آقا محمد، ردیف ۵۳۰ و محمدصادق ردیف ۶۲۶ سراب / محمدحسین، ردیف ۴۳۴ عیدگاه / و ردیف ۱۳۰۵ نوغان.
- ۹- مذهب ۱ نفر / میرزا احمد، ردیف ۱۰۶۷ سرشور.
- ۱۰- صحاف ۷ نفر / میرزا بابا، ردیف ۱۵۵ سراب / ردیف ۱۳۲۸ عیدگاه / ردیف ۲۷۱ و ۸۰۵ سرشور (رعیت و آستانه‌ای) / ملا اسماعیل، خادم، ردیف ۱۰۷۸ و محمدباقر، رعیت، ۱۰۸۵ نوغان / ملا محمدعلی، ردیف ۱۱۲ بالاخیابان (صحاف آستانه).
- ۱۱- کاغذگر ۲ نفر / ردیف ۳۰۸ سراب / ۱۴۱۷ نوغان.
- ۱۲- کتابدار ۱ نفر / ملا ابوالقاسم، ردیف ۶۹۱ سرشور (کتابدار آستانه).
- ۱۳- محرر ۲۷ نفر / ردیفهای ۲۰۲، ۵۶۲، ۶۱۰، ۹۶۹، ۱۰۸۲، ۱۰۸۷ و ۱۱۱۸ سراب / ردیفهای ۴۳۵، ۵۲۲، ۵۴۸ و ۱۱۹۷ عیدگاه / ردیفهای ۲۴۹، ۲۶۴ (نوکر آستانه) و ۷۱۳ سرشور / ردیفهای ۸۵، ۱۲۶، ۷۸۳، ۸۱۵ و ۸۴۸ پایین خیابان / ۵ نفر در نوغان / و ۳ نفر در بالاخیابان.
- ۱۴- معلم ۱ نفر / ملا علی، ردیف ۶۶۲ سراب.
- ۱۵- مَنبَت کار ۱ نفر / حاجی عباس، ردیف ۱۱۴۴ سراب.

جمع ۵۶ نفر / برابر با ۰/۷ درصد از کل شهر

- ۳- حافظ ۱۸ نفر / ردیفهای ۲۳۳، ۳۷۶، ۶۵۲، ۶۵۳، ۹۰۰ و ۱۱۵۸ محله سراب، آستانه‌ای / ردیف ۹۰۰ سرشور / ردیفهای ۷۸۲ و ۱۳۶۹ عیدگاه آستانه‌ای، و ردیفهای ۱۱۹، ۳۱۴ و ۱۲۵۳ آزاد / ردیفهای ۱۰۷ و ۹۸۹ پایین خیابان رعیت / ردیفهای ۹۸۸ و ۱۱۰۹ محله نوغان آزاد و ردیف ۹۶۳ آستانه‌ای / ۱ نفر هم در بالاخیابان.
- ۴- صدرالحفاظ ۲ نفر / به نامهای میرزا ذبیح‌الله و حاجی ملا محمدحسن، ردیفهای ۱۱۵۰ و ۱۱۵۴ محله سراب، هر دو نوکر آستانه.
- ۵- قاری ۶ نفر / محله سراب ۲ نفر (ردیف ۴۸۴ و ...) / سرشور ۱ نفر / پایین خیابان ۱ نفر (ردیف ۱۵۲) / نوغان ۱ نفر (ردیف ۱۱۰۵) / و بالاخیابان ۱ نفر.
- ۶- مؤذن ۱۰ نفر / محله سرشور ۵ نفر رعیت و ۲ نفر آستانه‌ای / پایین خیابان ۱ نفر رعیت (ردیف ۸۹۱) و ۱ نفر آستانه‌ای (ردیف ۳۳) / نوغان یک نفر رعیت (ردیف ۷۲۹).
- ۷- دعاگو ۲ نفر / احمد ... علی، ردیف ۵۶۹ محله سراب / و سید حیدری ردیفهای ۱۹ و ۲۴۳ محله سرشور.
- ۸- زنجیر زن ۱ نفر / ردیف ۷۰۴ محله نوغان.
- ۹- سینه‌زن ۱ نفر / ردیف ۱۱۲۱ محله عیدگاه.
- ۱۰- کفن نویس ۳ نفر / ردیف ۳۹ محله عیدگاه / ۱۳۸۹ نوغان / ۶۱ بالاخیابان.

جمع ۱۰۵ نفر / برابر با ۱/۴ درصد از کل شهر

(۳)

مشاغل فرهنگی و هنری

- ۱- خوشنویس ۳ نفر / ملاعلی، خادم، ردیف ۱۸۹ و میرزا عبدالرحیم، خادم، ردیف ۷۹۰ (و ۱۰۸۹) محله سراب / ملایحیی، ردیف ۷۰۰ محله سرشور.
- ۲- روزنامه‌چی ۱ نفر / مشهدی رضا، ردیف ۱۲۷۴ عیدگاه.
- ۳- روزنامه‌نویس (گویا واقعه نگار دولتی) ۱ نفر / میرزا کاظم، ردیف ۶۱۸ (و ۸۰۴) سراب.
- ۴- شاعر ۲ نفر / حاجی علی‌رضا سیاح، ردیف ۹۷۲ سراب / میرزا غوغا، ردیف ۱ (و ۳) سرشور.
- ۵- طراح ۲ نفر / شیخ طراح، ردیف ۸۳ و محمدباقر، ردیف ۷۱ سراب.

(۴)

مشاغل سرگرم‌کننده، تفریحی و کاذب

- ۱- باجگیر ۳ نفر / کربلایی محمد، ردیف ۵۳۸ و جان میرزا ردیف ۵۴۶ محله پایین خیابان / کریم، ردیف ۳۰۸ نوغان (هرسه رعیت).
- ۲- درویش ۳۰ نفر / محله عیدگاه ۱۷ نفر / پایین خیابان ۱۱ نفر / نوغان ۲ نفر.
- ۳- دعواخر ۳ نفر / ردیف ۱۹۷ سرشور / ۷۵۲ عیدگاه / ۷۵۹ نوغان.

نگاهی دیگر به مشاغل و هویت مردم مشهد /

- ۵- دروازه بان ۵ نفر / ردیف ۶۱۱ سراب (رعیت) / ردیف ۱۱۸
عیدگاه / ردیف ۱۵۲۴ پایین خیابان (رعیت) / ردیفهای
۶۴۰ و ۶۸۷ بالاخیابان (نوکر).
۶- دزدبگیر ۱ نفر / ردیف ۶۳۴ بالاخیابان، به نام مکی (نوکر).
۷- رئیس پست خانه ۱ نفر / ردیف ۱۱۷۶ عیدگاه، به نام حاجی
ابوالقاسم.
۸ ریش سفید ۱ نفر / ردیف ۵۳۵ محله سرشور.
۹- ریش سفید اصناف ۱ نفر / ردیف ۶۴ نوغان، به نام کربلایی
رضا.
۱۰- ریش سفید بقال ۱ نفر / ردیف ۱۱۹۴ نوغان، به نام حسن.
۱۱- ریش سفید علاف ۱ نفر / ردیف ۸۳ بالاخیابان، به نام هادی.

جمع ۲۲ نفر / برابر با ۰/۳ درصد از کل شهر

(۶)

مشاغل تخصصی و علمی

- ۱- جراح ۱۱ نفر / ردیفهای ۳۵۷ و ۶۲۲ سراب / ۳۹۲ سرشور /
۳۸ عیدگاه / ۱۰۸۲ پایین خیابان / ۵ نفر در نوغان،
ردیفهای ۷۴۹، ۷۷۰، ۹۹۷، ۱۲۴۸ ... / و ردیف ۷۹۹ بالا
خیابان.
۲- شیخ رئیس (رئیس دارالشفای آستان قدس) ۱ نفر / به نام
ابوالحسن میرزا، ردیفهای ۸۶۶ و ۸۶۹ بالاخیابان.
۳- طبیب ۲۱ نفر / ردیفهای ۲۱۰، ۹۰۴، ۹۰۹، ۱۰۱۳، ۱۰۳۱ و
۱۱۲۶ سراب / ۷۰۶ (طیب آستانه) و ۹۰۵ (منجم و
طیب)، ۵۵۶، ۱۱۰۴ و ۱۰۱۴ (طیب دارالشفاء)، ۱۰۱۷ و
(طیب دارالشفاء) در سرشور / ردیفهای ۳۷۷، ۱۲۷۲ و
۵۶۵ عیدگاه / ۴۶۲ و ۷۷۲ پایین خیابان / ۶۷۵ (طیب
آستانه) در نوغان / و ردیفهای ۱۷، ۱۴۵ و ۷۳۲ بالاخیابان.
۴- عمله دارالشفاء ۱ نفر / ردیف ۱۴۲۱ نوغان.
۵- منجم و منجم باشی ۴ نفر / ردیف ۸۹۳ (رعیت) و ۱۲۰۳
(منجم باشی آستانه) در سراب / ردیف ۹۰۵ سرشور (منجم
و طبیب) / ردیف ۱۲۴۴ عیدگاه، منجم باشی.

جمع ۳۸ نفر / برابر با ۰/۵ درصد از کل شهر

(۷)

مشاغل مرتبط با تجارت و مسافرت

و حمل و نقل

- ۴- رمال ۳ نفر / ردیفهای ۶۸۷ و ۱۲۲۶ نوغان / و ۶۷۵
بالاخیابان.
۵- سائل و گدا ۴ نفر / ردیف ۱۴۸۶ پایین خیابان / ردیفهای
۴۹۰ و ۷۲۲ نوغان / ۵۸۴ بالاخیابان.
۶- شبیه گردان ۱ نفر / ملا محمد رمضان، ردیف ۷۷۹ سراب.
۷- فالبین ۳ نفر / ردیف ۱۴۲۹ پایین خیابان / ۱۴۱۴ و
۱۴۱۵ نوغان.
۸- کبوتر باز ۱ نفر / کربلایی غلامرضا، ردیف ۲۵۸ عیدگاه.
۹- کهنه سوار ۱ نفر / کربلایی حسن، فقیر، ردیف ۹۲۸
سراب.
۱۰- لوطی و لوطی باشی ۸ نفر / ردیفهای ۱۹۴، ۱۹۶، ۲۵۲،
۲۵۳، ۲۴۶ (لوطی باشی) محله عیدگاه / و ردیفهای
۱۱۰۴ و ۱۱۱۰ پایین خیابان.
۱۱- مارگیر ۳ نفر / ردیف ۳۸۳ عیدگاه / و ۲۶۶ و ۲۷۷ پایین
خیابان.
۱۲- مطرب ۷ نفر / ردیفهای ۳۴۷، ۴۵۰، ۴۵۷، ۴۵۸ و ۴۵۹
پایین خیابان، همگی غریب زاده (غرشمار) و ردیف ۱۱۰۶ /
ردیف ۳۳۴ نوغان (غریب زاده).
۱۳- قهوه چی ۱ نفر / مشهدی اکبر، ردیف ۱۰۷ عیدگاه.

جمع ۶۸ نفر / برابر با ۰/۸۸ درصد از کل شهر

(۵)

متصدیان اصناف و اداره شهر و شهروندان

- ۱- کلاتر یا داروغه شهر ۱ نفر / میرزا رضاقلی، ردیف ۳۹۹
عیدگاه (که از وی در ردیف ۷۶۲ با عنوان داروغه شهر هم
یاد شده است).
۲- کلاتر ۱ نفر / محمداکبر خان، ردیف ۶۵۵ محله سراب.
۳- نایب داروغه ۱ نفر / آقا علی اکبر، ردیف ۹۳۴ پایین خیابان.
۴- کدخدای و کدخداهای محلات ۶ نفر / ردیف ۶۲۳ کدخدای
جدیدها، و ردیف ۳۹۸ کدخدای عیدگاه / ردیف ۴۴۱
پایین خیابان کدخدای غریب زاده ها، و ردیف ۹۰۸
کدخدای محله / ردیف ۱۸۰ نوغان، کدخدا / ردیف ۷۱۰
بالاخیابان کدخدا.

(۸)

مشاغل روستایی شهروندان

- ۱- آبگیر ۱ نفر / محله عیدگاه.
- ۲- باغبان ۸۰ نفر / عمدتاً در بالاخیابان و نوغان و دیگر محلات.
- ۳- باغدار ۳۲ نفر / عمدتاً در بالاخیابان، نوغان و عیدگاه.
- ۴- چوبدار ۷ نفر / نوغان و بالاخیابان.
- ۵- چوپان ۵ نفر / نوغان و بالاخیابان.
- ۶- دشتبان ۶ نفر / در عیدگاه، نوغان و بالاخیابان.
- ۷- دهقان ۱ نفر / در بالاخیابان.
- ۸- زارع ۱۴۶ نفر / عمدتاً در پایین خیابان، نوغان و بالاخیابان.
- ۹- سالار ۳ نفر / در بالاخیابان و نوغان.
- ۱۰- گاوچران ۴ نفر / پایین خیابان و بالاخیابان.
- ۱۱- گاودار ۸ نفر / عمدتاً در عیدگاه، پایین خیابان و نوغان.
- ۱۲- گله‌دار ۴۵ نفر / عمدتاً در نوغان، عیدگاه و پایین خیابان.
- ۱۳- مالدار ۳ نفر / در نوغان و پایین خیابان.
- ۱۴- مقتی ۴۸ نفر / عمدتاً در پایین خیابان، بالاخیابان و نوغان.
- ۱۵- مقتی‌باشی ۲ نفر / در محله بالاخیابان.
- ۱۶- میرآب ۱۱ نفر / عمدتاً در سراب و عیدگاه و بالاخیابان.

- ۱- ملک التجار ۱ نفر / حاجی ابوالقاسم، ردیف ۹۷۵ محله سرشور.
- ۲- تاجر ۱۱۹ نفر / در محلات ششگانه شهر.
- ۳- خرکار ۴۱ نفر / عمدتاً در محلات پایین خیابان و نوغان و بالاخیابان.
- ۴- دالان دار ۱۰ نفر / عمدتاً در نوغان، سرشور و سراب.
- ۵- دواب‌دار ۲ نفر / در پایین خیابان.
- ۶- راهدار ۲۳ نفر / عمدتاً در پایین خیابان و نوغان.
- ۷- ساربان ۴۲ نفر / عمدتاً در نوغان، پایین خیابان، بالاخیابان و سراب.
- ۸- سوداگر ۲۵ نفر / در عیدگاه، پایین خیابان، سراب و نوغان.
- ۹- شتردار ۶ نفر / عمدتاً در عیدگاه و پایین خیابان.
- ۱۰- صراف ۶۷ نفر / عمدتاً در سرشور، عیدگاه، نوغان و پایین خیابان.
- ۱۱- قاطرچی ۵ نفر / عمدتاً در سراب و پایین خیابان و نوغان.
- ۱۲- کاروانسرادار ۱۸ نفر / عمدتاً در عیدگاه و نوغان.
- ۱۳- گمرک‌چی ۱۵ نفر / عمدتاً در پایین خیابان، نوغان و عیدگاه.
- ۱۴- مکاری ۸ نفر / عمدتاً در سراب و پایین خیابان.
- ۱۵- نعلبند ۲۶ نفر / عمدتاً در نوغان، پایین خیابان و سرشور.
- ۱۶- براق فروش ۳ نفر / در پایین خیابان و عیدگاه.
- ۱۷- پیک چاپار ۱ نفر / در بالاخیابان.

جمع ۴۰۲ نفر / برابر با ۵ درصد از کل شهر

جمع ۴۱۲ نفر / برابر با ۵/۴ درصد از کل شهر

جمع ۸ مورد ۱۳۷۱ نفر / برابر با ۱۷/۸۷ درصد از کل شهر

نگاهی دیگر به مشاغل و هویت مردم مشهد /

خانه‌های اجاره‌ای و اجاره‌نشینان شهر

محلله سراب:

- ۱- ردیف ۴۸ : خانه حاجی علی خان، اجاره افغان.
- ۲- ردیف ۱۸۱: خانه میرزا داوود، به اجاره.
- ۳- ردیف ۲۲۱: خانه میرزا داوود، به اجاره امیرپنجه رئیس قشون.
- ۴- ردیف ۲۲۵: خانه میرزا داوود، به اجاره.
- ۵- ردیف ۲۹۳: خانه هاشم خان، اجاره سردار ایوب خان افغان.

محلات سرشور، عیدگاه و پایین خیابان خانه اجاره‌ای نداشته‌اند.

محلله نوغان:

۲۳- ردیف ۷۷۶: خانه آقا محمدمهدی به اجاره عطار.

محلله بالاخیابان:

۲۴- ردیف ۸۳۵: خانه حاجی محمدابراهیم.

جدول خانه‌های اجاره‌ای

عنوان	محلله	سراب	سرشور	عیدگاه	پایین خیابان	نوغان	بالاخیابان	جمع
اجاره عام	۱۱	-	-	-	-	۱	۱	۱۳
" افغان	۷	-	-	-	-	-	-	۷
" دولتمردان	۲	-	-	-	-	-	-	۲
" زوار	۱	-	-	-	-	-	-	۱
تکیه اجاره‌ای	۱	-	-	-	-	-	-	۱
جمع	۲۲	-	-	-	-	۱	۱	۲۴

- ۶- ردیف ۳۴۲: خانه میرزا حسن، اجاره افغان.
- ۷- ردیف ۴۶۵: خانه از علیمردان خان.
- ۸- ردیف ۷۹۱: خانه از میرزا تقی به اجاره افغان.
- ۹- ردیف ۷۹۵: خانه از ملا رجب، به اجاره.
- ۱۰- ردیف ۷۹۹: خانه از میرزا محمود، به اجاره.
- ۱۱- ردیف ۸۲۱: خانه از محمدجعفر خان، اجاره افغان.
- ۱۲- ردیف ۸۴۵: خانه حاجی ملاحسن قاضی، اجاره میرزا هاشم.
- ۱۳- ردیف ۸۶۲: خانه حاجی میرزا علیرضا، به اجاره.
- ۱۴- ردیف ۸۶۹: خانه حاجی ذبیح‌الله، به اجاره.
- ۱۵- ردیف ۸۷۳: خانه مرحوم حاجی میرزا حسن، به اجاره.
- ۱۶- ردیف ۹۰۸: تکیه ولی نعمت، اجاره.
- ۱۷- ردیف ۹۴۹: خانه سیدکاظم مرحوم، اجاره.
- ۱۸- ردیف ۹۸۸: خانه مقدس، اجاره زوار.
- ۱۹- ردیف ۱۰۰۲: خانه حاجی ظهیرالدوله، به اجاره.
- ۲۰- ردیف ۱۰۲۷: خانه حاجی مهدی، اجاره.
- ۲۱- ردیف ۱۱۱۴: خانه محمدصادق، به اجاره.
- ۲۲- ردیف ۱۱۲۴: خانه حاجی قوام، اجاره افغان.

خانه‌های وقفی و منازل متولیان و متصدیان موقوفات

- ۱- وقف امام حسین: ردیفهای ۱۷۶، ۵۲۱، ۶۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۹ محله سراب / ردیفهای ۱۵۰، ۱۸۰ و ۳۰۶ عیدگاه / ۲۰۸ / پایین خیابان / و ردیف ۱۰۵۹ نوغان / جمع ۱۱ مورد.
- ۲- وقف سیدالشهداء: ردیفهای ۵۷۸ و ۱۲۲۳ محله سراب / ردیفهای ۳۰۹، ۳۶۷، ۷۴۴، ۸۸۵، ۹۱۸ پایین خیابان / ردیفهای ۹ و ۳۱ نوغان / جمع ۹ مورد.
- ۳- وقف یا وقفی: محله سراب ردیف ۱۱۴۳ / عیدگاه ردیفهای ۱۵۱، ۶۲۲، ۶۹۱، ۷۱۵، ۷۳۲، ۷۷۸، ۱۰۸۸، ۱۰۹۳، ۱۱۴۸، ۱۳۰۲ / پایین خیابان ردیف ۲۷۱ / نوغان ردیفهای ۷۴۷، ۸۳۲، ۸۴۷، ۱۱۲۴ و ۱۱۵۱ / بالاخیابان ردیفهای ۵۰، ۱۲۳، ۱۳۹، ۱۶۴، ۶۰۵ / جمع ۲۲ مورد.
- ۴- منازل متولیان و متصدیان وقف: متولی جامع گوهرشاد، مرحوم حاجی میرزا طاهر، ردیف ۱۱۶۶ محله سراب و ۸۸۳ پایین خیابان / متولی مدرسه نواب، حاجی میرزا آقا، ردیف ۱۱۵۷ محله سراب / امین موقوفه، به نام ملا محمد رحیم، ردیف ۵۲۴ محله سراب / کربلایی محمود واقف، ردیف ۵۲۲ محله سراب / جمع ۴ مورد.

جدول منازل وقفی مشهد و متولیان وقف

عنوان	محله	سراب	سرشور	عیدگاه	پایین خیابان	نوغان	بالاخیابان	جمع
وقف امام حسین		۶	-	۳	۱	۱	-	۱۱
وقف سیدالشهداء		۲	-	-	۵	۲	-	۹
وقف یا وقفی		۱	-	۱۰	۱	۵	۵	۲۲
منازل متولیان و ...		۴	-	-	-	۱	-	۵
جمع		۱۳	-	۱۳	۷	۹	۵	۴۷

پناهندگان و مهاجران افغانی، هروی مروى، قندهارى و بخاراى ساكن مشهد

شاهزادگان و خوانین پناهنده افغانی:

- ۱- محمدحسین میرزا، نواده شاه محمود افغان، ردیف ۸۰۰ بالاخیابان.
- ۲- شاهزاده سلطان، اولاد شاه کامران، ردیفهای ۳۰۲ و ۵۰۹ عیدگاه.
- ۳- شاهزاده عباس، وظیفه خوار، ردیف ۳۹۶ عیدگاه.
- ۴- محمد عمر خان افغان، ردیف ۱۲۸۸ نوغان.
- ۵- آقا محمدخان، وظیفه خوار، ردیف ۱۱۴۴ عیدگاه.
- ۶- حاجی علی اکبر، وظیفه خوار، ردیف ۳۰۱ عیدگاه.
- ۷- سردار ایوب خان افغان، ردیف ۲۹۳ سراب.

خوانین هزاره و تیموری:

- ۱- عطاءالله خان تیموری، سرتیپ تیموری، ردیف ۱۱۸۴ سراب.
- ۲- علیمردان خان تیموری، ردیف ۴۴۴ و ۴۶۳ سراب.
- ۳- یوسف خان هزاره، سرتیپ، رئیس طایفه هزاره، ردیف ۸۰۷ سراب.

مرویها:

- ۱- غلامرضا خان مروی، رعیت، ردیف ۲۴ محله سرشور.
- ۲- حسین مروی، نوکر، ردیف ۳۵ سرشور.
- ۳- محمدحسین مروی مستوفی، نوکر دیوان، غنی، ۲۴۴ سرشور.
- ۴- مسعودخان مروی، نوکر، ۲۴۵ سرشور.
- ۵- آقا محمدجواد مروی، رعیت، سراج، ردیف ۱۰۴۹ سرشور.
- ۶- مشهدی ... مروی، رعیت، زارع، ردیف ۳۸۰ نوغان.

قندهاری:

- ۱- حاجی قندهاری، تاجر، ردیف ۶۰۸ سراب.

بخارایی:

- ۱- حاجی محمدصادق بخارایی، تاجر، متمول، ردیف ۱۲۸۰ عیدگاه.

جدول مهاجران و پناهندگان خراسانی

عنوان	محلہ	تاجر	سرشور	عیدگاه	پایین خیابان	نوغان	بالاخیابان	جمع
سرداران افغانی		۱	-	۴	-	۱	۱	۷
خوانین		۳	-	-	-	-	-	۳
مرویها		-	۵	-	-	۱	-	۶
هرویها		۷	۱۴	-	۱۰	-	-	۳۱
قندهاری		۱	-	-	-	-	-	۱
بخارایی		-	-	۱	-	-	-	۱
جمع		۱۲	۱۹	۵	۱۰	۲	۱	۴۹

هرویها:

محلہ سراب:

- ۱- حاج اسماعیل هروی، شعرباف، ردیف ۶۰۴.
- ۲- ملا محمد هروی، سوداگر، ردیف ۶۰۷.
- ۳- عبدالحمید هروی، محرر، ردیف ۶۱۰.
- ۴- غلامحسین هروی، بقال، ردیف ۶۲۸.
- ۵- غلامعلی هروی، شعرباف، ردیف ۶۴۲.
- ۶- حاج اسحاق هروی، شعرباف، ردیف ۶۴۳.
- ۷- میرزا محمد هروی، علاقبند، ردیف ۶۴۵.

محلہ سرشور:

- ۸- مرتضی هروی، مرحوم، رعیت، فقیر، ردیف ۲۵.
- ۹- کربلایی نظر هروی، رعیت، بقال، ردیف ۶۲.
- ۱۰- باقرخان هروی، رعیت، ردیف ۶۶.
- ۱۱- حاج مهدی خان هروی، شعرباف، غنی، ردیف ۷۷.
- ۱۲- حاجی عبدالواحدخان هروی، نوکر دیوان، ردیف ۳۷۴.
- ۱۳- حاجی ملا محمدعلی هروی، رعیت، ردیف ۳۸۳.
- ۱۴- علی محمد هروی، رعیت، ردیف ۶۱۳.
- ۱۵- حاجی سیدحسن هروی، رعیت، تاجر، غنی، ۶۹۹.
- ۱۶- حاجی محمدرضا هروی، رعیت، صراف، غنی، ۸۲۶.
- ۱۷- غلامرضا هروی، رعیت، فقیر، ۵۶۱.
- ۱۸- آقا محمدحسین هروی، رعیت فقیر، ۸۶۱.

همه می‌بینیم که تعدادی مروی اعم از نوکر دولت و پیشه‌ور در محله سرشور می‌زیسته‌اند.

دومین گروه مهاجر را هرویهای ایرانی تبار و احتمالاً شیعه مذهب تشکیل می‌داده‌اند که پس از بیرون رفتن هرات از قلمرو نفوذ سیاسی ایران در سال ۱۲۷۳ قمری، به سبب دخالت انگلستان و انعقاد معاهده پاریس،^۳ انبوه انبوه از جور حکام افغانی دست‌نشانده انگلستان در افغانستان (از جمله امیر عبدالرحمان خان) می‌گریخته و به ایران، خصوصاً خراسان و مشهد می‌آمده‌اند.^۴ قطعاً تعداد هرویهای ساکن مشهد در سال ۱۲۹۵ بسیار بوده اما همین ۳۱ خانواری که با پسوند نام هروی در آمار ما ذکر شده‌اند تعداد کمی نیستند.

وجود دو قندهاری و بخارایی هم تنها نمونه‌ای است که حکایت از حضور مردم ایرانی تبار این دو شهر در مشهد می‌کند. کما این که اکنون نیز خانواده‌های متعددی با نام فامیلی قندهاری و بخارایی در مشهد زندگی می‌کنند و حتی بخاراییها محله و کوی کوچکی هم در این شهر دارند.^۵

به تبع آنچه درباره افغانستان و هرات ذکر شد، حضور تعدادی خان یا شاهزاده افغانی (که از حکام پیشین هرات و هوادار ایران بوده‌اند) در شهر مشهد، به منظور جلب حمایت حکومت ایران و بازگشت به جایگاه پیشین خود، وظیفه‌خواری آنها را در این شهر توجیه می‌کند.^۶ در مجموع می‌توان گفت که به سبب تولد دو کشور نوپای افغانستان و ترکمنستان، توسط انگلستان و روسیه تزاری، و آوارگی ایرانیان ساکن این ولایات، شهر مشهد به عنوان مرکز خراسان مهمترین مأمّن و پناهگاه این آزرندگان آواره بوده است.

^۳ - *روضه الصفای ناصری*، ج ۱۰، صص ۷۴۸ تا ۷۵۳ درباره معاهده مزبور توضیح مفصل دارد.

^۴ - بنگرید به *تاریخ شهر مشهد*، صفحات ۳۸۶، ۳۹۵، ۴۰۴ و ۴۰۸.

^۵ - این کوچه در خیابان شاهرضا نو سابق، بین چهار راه نادری و چهار راه زرینه قرار دارد، آزادی ۷ کنونی.

^۶ - بنگرید به *تاریخ شهر مشهد*، صفحات ۳۶۶ و ۳۸۶ و ۳۹۵.

۱۹- میرزا محمدحسین هروی، رعیت، تاجر، غنی، ردیف ۹۴۲.

۲۰- آقا محمد هروی، خادم، ردیف ۹۶۹.

۲۱- آقا محمدعلی هروی، خادم، ردیف ۹۷۰.

پایین خیابان:

۲۲- میرزا کوچک هروی، تاجر، متمول، ردیف ۱۳۳.

۲۳- سیدهاشم هروی، تاجر، غنی، ردیف ۱۵۴.

۲۴- غلامرضا هروی، دستفروش، ردیف ۵۶۶.

۲۵- رمضان هروی، خرکار، ردیف ۵۶۷.

۲۶- غلامرضا هروی، دستفروش، ردیف ۵۷۱.

۲۷- کربلایی محمدعلی هروی، خرکار، ردیف ۵۷۶.

۲۸- کربلایی یوسف هروی، خرکار، ردیف ۵۸۵.

۲۹- آقا خان هروی، نوکر، ردیف ۶۰۳.

۳۰- ... هروی، ردیف ۷۴۳.

۳۱- کربلایی حسن هروی، شعرباف، غنی، ردیف ۸۵۰.

جمع کل مهاجران ۴۹ نفر / برابر با ۰/۶ درصد خانوار شهر

سبب و زمان مهاجرت این اقوام و گروهها به مشهد

از میان اقوام و گروههای مهاجر مذکور در صفحات قبل، قدیم‌ترین گروه یک هزار خانوار مروی بوده‌اند که در سال ۱۲۲۳ قمری به سبب بیرون رفتن مرو از تصرف ایران، به مشهد کوچیده‌اند.^۱ این گروه ظاهراً در تپل محله نوغان مستقر شده و تا سال ۱۳۰۰ قمری (زمان تدوین *مطلع الشمس*) در همان محله می‌زیسته‌اند.^۲ اما چنین به نظر می‌رسد که این هزار خانوار طی مدت هفتاد سال سکونت در مشهد (۱۲۲۳ تا ۱۲۹۵) عموماً هویت و پسوند نام مروی خود را از دست داده‌اند، چرا که در میان مردم نوغان در زمان آمارگیری به نام مروی بر نمی‌خوریم؛ با این

^۱ - *تاریخ روضه الصفای ناصری*، رضا قلی‌خان هدایت، تهران، کتابفروشی خیام و مرکزی، ۱۳۴۹، ج ۹، صص ۴۴۳؛ و *تاریخ شهر مشهد*، مهدی سیدی، تهران، جامی، ۱۳۷۸، صص ۲۸۹.

^۲ - *مطلع الشمس*، ج ۲، صص ۲۴۰؛ *تاریخ شهر مشهد*، صص ۳۹۰.

یهودیه‌ها (جدیدها)ی شهر مشهد

بقیه متوسط الحال یا مجهول وضعیت بوده‌اند. شغل‌های ایشان هم به شرح زیر بوده است.

نامشخص	کیمی؟	نوکرآستانه	شغرفر	عطار	تاج	سوداگر	دراج	تعداد
۹۳	۱	۱	۲	۱	۷	۴	۵	۱۱۴

جدیدهای مشهد عموماً دارای نام‌های زیر بوده‌اند: یعقوب، اسحاق، ابراهیم، یوسف، موسی، ایوب، اسماعیل، آقاجان، الیاس، داوود، سلیمان، مراد و رحمان. القاب و عناوین ایشان هم عموماً ملا (۴۴ نفر)، کربلایی (۱۰)، آقا (۶) و حاجی (۴) بوده است. آنها در بخش ویژه‌ای از محله عیدگاه در کنار هم می‌زیسته و دارای کدخدایی هم بوده‌اند (بنگرید به ردیف‌های ۴۴۷ تا ۴۷۲ / ۵۲۸ تا ۵۳۶ / ۶۱۳ تا ۶۹۲ / ۷۲۵ و ۷۴۷ / ۹۲۸ تا ۹۴۷ / ۱۰۰۰ / ۱۱۸۱ تا ۱۱۹۰ / ۱۲۶۱ تا ۱۲۷۶ و ۱۳۰۵ محله عیدگاه؛ و ردیف‌های ۱۰۷۱ و ۱۰۷۲ محله سرشور؛ و ردیف ۳۶۸ محله بالاخیابان).

گرچه احتمال می‌رود که تعدادی یهودی از دیر باز ساکن مشهد بوده باشند اما عمدتاً در حدود سال‌های ۱۱۴۶-۸ قمری نادرشاه افشار هزار خانوار یهودی، یا به قول منابع «ارمنی» را از حدود نخجوان به مشهد کوچانده و آنها را بیرون دروازه پایین خیابان اسکان داده است.^۷ احتمالاً جدیدهای محله عیدگاه بقایای همان هزار خانوار یهودی نادری بوده‌اند. در باب «جدید» خوانده شدن آنها هم نوشته‌اند که در روز عاشورا یا عید قربان سال ۱۲۵۵ یکی از یهودیه‌های مشهد به سبب بیماری پوستی‌یی که داشت سگی را کشت تا از پوست یا خون آن برای مداوای بیماری خود استفاده کند، و همین امر سبب شد تا گروهی فرصت طلب طماع عامه مردم مسلمان شهر را علیه آنها بشوراند و منجر به کشتار تعداد قابل ملاحظه‌ای از آنها شود. ایشان پس از آن کشتار تظاهر به مسلمانی و «جدید اسلامی» کردند، لذا به «جدید» شهرت یافتند.^۸

از آمار محله عیدگاه و دیگر محلات شهر چنین برمی‌آید که ۱۱۴ خانوار با عنوان جدید در سال ۱۲۹۵ قمری عمدتاً در محله عیدگاه می‌زیسته‌اند. از این ۱۱۴ خانوار، ۱۱۱ تایی آنها در عیدگاه، دو خانوار در محله سرشور و یک تن هم در محله همجوار بالاخیابان صاحب منزل بوده‌اند. از این تعداد، ۵۴ نفر غنی، یک تن فقیر و

^۷ - تاریخ عالم‌آرای نادری، محمدکاظم مروی، تصحیح دکتر محمدامین ریاحی، تهران، زوار، ۱۳۶۴، ص ۱۰۸۶؛ زبده‌التواریخ، میرزا محسن مستوفی، به کوشش بهروز گودرزی، تهران، بنیاد موقوفات افشار، ۱۳۷۵، ص ۱۶۵؛ تاریخ شهر مشهد، ص ۲۵۳.

^۸ - بنگرید به روضه الصفای ناصری، ج ۱۰، ص ۲۴۸؛ مطلع الشمس، ج ۲، ص ۳۶۳؛ تاریخ شهر مشهد، ص ۳۱۸؛ و برای آگاهی از روایت‌های دیگر (خصوصاً خود جدیدها) بنگرید به مجله ایران‌نامه (چاپ آمریکا)، زمستان ۱۳۷۹ و بهار ۱۳۸۰، مقاله «یهودیان جدید الاسلام مشهد»، از ژاله پیرنظر، صفحات ۴۱ تا ۵۹.

غرشمارها (غریب زاده‌ها)ی مشهد

جدول مشاغل غرشمارهای مشهد و وضعیت اقتصادی آنها

غرشمارها	نامعلوم	کدخدا	حداد	کوزه‌فروش	صراف	آهنگر	قصاب	مطرب	خراط	جمع
۱	۱۲	۱	۱	۱	۱	۲	۴	۶	۷	۳۵
غنی	۴	۴	۴	-	غنی		غنی ۲	۴	۴	۴
این فرد از غرشمارها نبوده است				فقیر	-	۴	۴	فقیر ۱	فقیر ۲	۴

غرشمارهای شهر مشهد که از آنها با پسوند «غریب‌زاده» یاد شده، جمعاً ۳۵ خانوار و ساکن محلات پایین خیابان و نوغان بوده‌اند. از این میان ۲۳ خانوار ساکن پایین خیابان (ردیفهای ۴۳۵ تا ۴۴۳، ۴۴۶ و ۴۴۸ تا ۴۶۰) و ۱۲ خانوار ساکن محله نوغان (ردیفهای ۶۳۴، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۹ و ۶۴۴ تا ۶۵۱) بوده‌اند.

مشاغل این ۳۵ خانوار به شرح زیر بوده است:
 خراط ۷ نفر / مطرب ۶ نفر / قصاب ۴ نفر / آهنگر ۲ نفر / صراف ۱ نفر / کوزه‌فروش ۱ نفر / حداد ۱ نفر / کدخدا (ظاهراً کدخدای خود غرشمارها) ۱ نفر / ۱۲ نفر هم شغلشان اعلام نشده است. از این جمع ۲ قصاب و یک صراف غنی بوده و دو خراط و یک مطرب و یک کوزه‌فروش فقیر ذکر شده‌اند، بقیه هم وضع اقتصادی‌شان معلوم نشده است.

ظاهراً شغل مطربی شهر کلاً به ایشان اختصاص داشته و آنها در محله‌ای ویژه به نام محله «غرشمارها» که ظاهراً شامل همان حدود کوچه سیاه آب (یا سیاوون) می‌شده می‌زیسته‌اند (مطلع الشمس، ج ۲، ص ۲۴۰). این گروه یک نقیب و رئیس هم به نام «نایب قرشمالها» داشته‌اند (ردیف ۶۰۱ محله سراب).